

ВІДГУК
офіційного опонента
доктора юридичних наук, професора Орлова Юрія Володимировича на
дисертацію Пугач Світлани Іванівни за темою «Кримінологічна
характеристика та запобігання жіночій злочинності», подану на здобуття
ступеня доктора філософії у галузі знань 08 «Право»,
за спеціальністю 081 «Право»

Актуальність дослідження. Постать Жінки у культурах світу оспівана і звеличена. Вона сягає рівня архетипічного, довкола якого розгортаються конотації початку життя, циклічності часу, страждань і втіхи, прихистку й оберегу, утеємниченості й спокуси. Архетип Великої Матері (К.-Г. Юнг, Е. Нойман) відсилає до патернів, досвіду розвитку дитинства, стану захищеності та приналежності. В українській культурі цей архетип є вельми потужним складником колективного безсвідомого, втіленого у матрицях сприйняття та соціального орієнтування. І це не може не відобразитися на всіх без виключення системах соціальної діяльності, соціально-рольовій структурі, її динаміці. Жінка для української культури – феномен надзвичайної ваги та виняткової значущості, з якою пов'язується і сама Україна, її колективна ментальність. При тому ситуація війни ще більшою мірою акцентувала це значення, адже поставила жінку у дещо нетипове архетипічно-контроверсійне становище в контексті збройного конфлікту, як при безпосередній участі у відсічі збройній агресії, так і в тилловій активності. Водночас, далеко не завжди ця активність мала і має конструктивну, суспільно корисну спрямованість. Варто визнати, що гендерно-урівнювальні тенденції сучасного цивілізованого світу не могли не позначитись і на трансформаціях всього спектру соціально активності жінок: вони виявилися активно залученими до поширення кримінальних практик, від ординарних (домашнє насильство, шахрайство, кримінальні правопорушення у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів, прекурсорів та ін.) – до тих, які тією чи іншою мірою пов'язані з війною – терористичних актів, державної зради,

колабораційної діяльності, перешкоджання законній діяльності Збройних Сил України тощо.

У масових соціально-деструктивних формах діяльності жінок вбачається деяке базове протиріччя, що оприявнює не тільки колективно-ментальний конфлікт у контурах українства, а й людства в цілому. Воно, це протиріччя, повсякчас засвідчує дисфункцію інститутів (сім'ї, материнства й дитинства, соціального захисту, політичних інститутів тощо), покликаних забезпечити належну, відповідну гендерно обумовленим ролям, статусам, індивідуальним талантам і покликанню органічну соціалізацію та соціальну активність жіночої частини населення, повноцінне розкриття творчого потенціалу жінок. Тому й спроби глибше поглянути на проблему жіночої злочинності – то є спроби діагностувати соціальний стан загалом, визначити найчутливіші больові точки суспільного розвитку, його системні вразливості. Саме тому розробку наукових уявлень про сучасний стан, детермінанти жіночої злочинності, а також рекомендацій, пропозицій щодо підвищення ефективності запобігання її проявам – пріоритетне завдання сучасної кримінології. На його виконання спрямоване дисертаційне дослідження Світлани Іванівни Пугач, тема якого вирізняється своєю актуальністю, а її розробка – теоретичною і прикладною затребуваністю.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, їхня достовірність.

Дисертація є класичним, у форматі академічної юридичної науки, поєднанням теоретизування із практичною спрямованістю пропозицій та рекомендацій. Дослідницький процес спирається на фундаментальні та прикладні наукові праці з філософії, кримінального права, кримінології, інших суміжних галузей знань, а також на репрезентативну емпіричну (судова і слідча практика) та нормативно-правову базу. Зроблені на основі їх системного опрацювання висновки, положення, які визначені дисертантом як такі, що претендують на наукову новизну, є, таким чином, достовірними.

Крім того, не можна не відзначити й високий рівень фахової компетентності, відповідні творчі здібності самої дисертантки, які надали їй змогу осмислити цілісну наукову проблему, вибудувати логічно струнку, доктринально та методологічно виважену композицію дослідження, виділити та опрацювати різномірну емпіричну інформацію, надати опис та пояснення всіх складових кримінологічної характеристики жіночої злочинності, сформулювати висновки й висунути інноваційні пропозиції та рекомендації щодо удосконалення кримінально-превентивної практики відповідного спрямування.

Науковий апарат дисертації С. І. Пугач є достатньо високим, матеріал викладений чітко, доступно та юридично грамотно.

Структура роботи, перелік і зміст розглянутих питань свідчать і про **новизну дисертаційного дослідження**. В дисертації вперше визначено детермінуючий вплив на жіночу злочинність чинників, пов'язаних зі збройною агресією російської федерації проти України, що зумовили, зокрема, появу таких нехарактерних раніше кримінальних проявів, як колабораційна діяльність жінок, пособництво державі-агресору тощо.

Низку доктринальних положень було удосконалено: положення щодо розмежування причин жіночої злочинності та умов, що сприяють її зростанню; кримінологічну характеристику особи жінки, яка вчиняє кримінальне правопорушення, з урахуванням її соціально-демографічних, соціально-рольових та біосоціально-психологічних ознак; класифікацію «жіночих» кримінальних правопорушень на підставі мотиваційної ознаки з виокремленням насильницьких і корисливих груп з урахуванням чинників, пов'язаних з веденням воєнних дій; положення щодо трирівневої системи заходів запобігання жіночій злочинності (загальносоціального, спеціально-кримінологічного, індивідуально-профілактичного з віктимологічною складовою) та їх змісту в умовах воєнного і постконфліктного періоду.

Окрім того, дістали свого подальшого наукового розвитку положення щодо методології сучасних кримінологічних досліджень жіночої злочинності

як багаторівневої системи, що охоплює герменевтичний, системний, функціональний, інституціональний та синергетичний підходи; положення щодо переходу наукових уявлень про жіночу злочинність від біологічного детермінізму до соціологічних концепцій, зокрема теорії економічної маргіналізації.

В межах рецензованого дослідження виправданим видається прагнення дисертанта обґрунтувати деякі нові теоретичні положення, уточнити зміст окремих понять та категорій, що мають значення для кримінологічної науки, а саме: детермінація, причини злочинності, умови злочинності, особа кримінального правопорушника, запобігання кримінальним правопорушенням тощо. Дисертанткою по-новому вирішено окремі теоретичні питання теми дослідження, що свідчить про добрі знання нею теорії кримінального права, кримінології, а також конституційного, адміністративного права, філософії.

Структура дисертації в цілому відповідає академічній традиції, а так само і специфікованим цілям, завданням, які були поставлені перед конкретним дослідженням кримінологічних засад запобігання жіночій злочинності.

Розділ I складається з трьох підрозділів, які присвячені характеристиці методологічних засад дослідження, визначенню змісту, меж ключового поняття «жіноча злочинність», розвитку наукових уявлень про цей вид злочинності в кримінології, а також сучасному стану розробленості проблематики зниженню кримінальної активності жінок.

Авторка дійшла слушного та обґрунтованого висновку про те, що методологія дослідження жіночої злочинності є багаторівневою системою, яка охоплює принципи наукового пізнання, методологічні підходи (герменевтичний, системний, функціональний, інституціональний, синергетичний) та методи дослідження (загальнонаукові, соціологічні, спеціально кримінологічні). Пріоритетне місце серед методів посідають соціологічні (с. 75 дисертації).

На підставі розлогого доктринально-ретроспективного аналізу у дисертації небезпідставно наголошено, що жіноча злочинність має глибокі історичні коріння. На її трансформацію впливали насамперед пануючі у суспільстві уявлення, у тому числі релігійні. При цьому перехід від біологічного детермінізму до соціологічних концепцій, зокрема теорії економічної маргіналізації, став ключовим етапом у розвитку наукових уявлень про природу жіночої злочинності (с. 75–76 дисертації). Таке твердження викликає науковий інтерес, який подальший виклад матеріалу дослідження значною мірою задовольняє.

Фіналізовано розділ 1 інформацією про наявні у вітчизняній кримінології напрацювання проблематики жіночої злочинності. Авторці вдалося виявити вільні зони наукового пошуку, тобто такі, що не забезпечені належним та актуальним кримінологічним описом, поясненням матеріалом, практико-перетворювальними рекомендаціями, здатними відповідати викликам сучасності. Серед іншого імпонує намагання дисертантки виділити пріоритетні дослідницькі напрями за означеною проблематикою. Так, зокрема, стверджується, що у вітчизняній кримінології бракує сучасних комплексних досліджень жіночої злочинності, які б ураховували трансформацію соціально-економічних відносин, зміни гендерних ролей та вплив глобалізаційних процесів на криміногенну ситуацію (с. 73 дисертації). Окрім того недостатньо дослідженими залишаються питання участі жінок у нових формах злочинності, зокрема у кіберзлочинності, злочинах у сфері технологій, економічних злочинах корпоративного характеру. Потребують поглибленого дослідження проблеми запобігання жіночій злочинності в контексті сучасних викликів в умовах воєнного стану, вимушеного переміщення, економічної кризи та соціальної дезорганізації (с. 74 дисертації).

Заслуговує на схвалення й та частина дослідження (*розділ 2*), в якій здійснено небезуспішну, засновану на вмілому опрацюванні емпіричної інформації, спробу дослідити особливості детермінації жіночої злочинності та особистостей відповідних кримінальних правопорушниць. При цьому звертає

на себе увагу дещо нетрадиційний для дисертацій з кримінології підхід: в розділі під назвою «Кримінологічна характеристика жіночої злочинності в Україні» відсутній окремий підрозділ, присвячений власне аналізу показників стану цього виду злочинності. На перший погляд – авторка припустилась очевидної помилки, структурно-дослідницької хиби. Та більш детальне ознайомлення з текстом роботи дозволяє виявити, що такий крок, вочевидь, був продиктований браком текстуального простору (формальними обмеженнями щодо обсягу дисертації) та, відтак, вимушеною необхідністю перенесення результатів аналізу кількісних і якісних показників жіночої злочинності у додатки до дисертації (додатки Б, Г, Д). Саме там вдумливий та уважний читач зможе віднайти всю (чи, принаймні, більшість з її компонентів) необхідну кримінологічну інформацію, яка по суті є передумовою для подальшого дослідницького руху у напрямі виявлення та пояснення причин і умов кримінальної активності жінок.

Послуговуючись узвичаєним в кримінології підходом до диференціації криміногенних факторів на причини та умови, дисертантка дійшла обґрунтованих висновків про те, що умовами, які сприяють вчиненню кримінальних правопорушень жінками, є чинники, що негативно впливають на розвиток усього суспільства і пов'язані з соціально-економічною, політичною і культурною ситуацією в країні (збройні конфлікти, військові дії та пов'язана з ними вимушена міграція; низький рівень оплати праці і безробіття; зниження рівня та якості життя; корупція; поширення впливу стандартів поведінки у кримінальному середовищі; падіння престижу інституту сім'ї тощо) (с. 143 дисертації).

Цікавим і таким, який заслуговує на увагу, пізнавальним прийомом є спроба здійснити специфікацію різних теорій детермінації до особливостей відтворення жіночої злочинності. Авторка, звертаючись до класиків світової кримінологічної думки, а також сучасних їх інтерпретаторів, піддає ґрунтовному аналізу теорії небезпечного стану, диференціальної асоціації, конфлікту культур, субкультур, соціальної дезорганізації, соціального

конструювання. Поруч з ухилом в бік соціологічних теорій та намагання їх специфікувати, адаптувати під запити дослідження детермінації жіночої злочинності, імпонує й намагання віднайти баланс між ними та антропологічними підходами, констатувавши, зрештою, продуктивність та обґрунтованість біосоціальної природи злочинності в цілому, її сегменту, що відтворюється у поведінці жінок, зокрема.

При цьому авторка не гребує й зверненням до напрацювань з напряму психологічного позитивізму, теорії травми та намагається застосувати їх положення до поглиблення розуміння причин та умов кримінальної активності жінок. Так, підкреслюється, що травматичний дитячий досвід (жорстоке поводження, бездоглядність, насильство в сімейному середовищі) підвищує ризик формування антисоціального розладу особистості й створює підґрунтя для майбутньої злочинної поведінки (с. 92 дисертації). З цими судженнями є підстави погодитись та визнати їх корисними для дослідження особистісної криміногенези жінок.

Викликає науковий інтерес і надана в роботі кримінологічна характеристика осіб жінок, які вчиняють кримінальні правопорушення. Серед іншого встановлено, що у порівнянні з чоловічою злочинністю, характеристика жіночої включає в себе соціальні особливості жінок, а саме: більшість з них розпочинають кримінально протиправну діяльність під впливом сімейно-побутових конфліктів та несприятливої економічної ситуації, відносяться до вікової групи 30–49 років, мають базовий або профільний середній рівень освіти, офіційно не працевлаштовані, але працездатні, перебувають поза стабільними сімейними зв'язками («одинокі», «розлучені» і т. п.), мають неповнолітніх дітей, вчиняють кримінальні правопорушення одноособово або у співучасті, виконуючи роль посередника, як правило раніше не судимі (с. 143–144 дисертації).

Корисною для подальшого розвитку доктринальних уявлень про феномен жіночої злочинності є здійснена в роботі класифікація кримінальних

правопорушень, що вчиняються жінками. В її основу покладено критерії домінуючого мотиву, кримінально-правові ознаки.

Розділ 3 зміщує фокус уваги з описово-пояснювальних компонентів кримінологічної моделі жіночої злочинності в Україні на заходи щодо запобігання, обмеження масштабів її відтворення. Він складається з трьох підрозділів, у яких, за наявними вітчизняними академічними та науково-дослідними узвичаєннями, розкриваються особливості загальносоціальних, спеціально-кримінологічних та індивідуальних запобіжних заходів. Заслуговує на схвалення й використана авторкою стратегічна оптика аналізу, завдяки якій вдалося довести, обґрунтувати те, що загальносоціальні заходи формують стратегічне підґрунтя запобіжної діяльності. Вони реалізуються за п'ятьма блоками: соціально-економічним, політичним, законодавчим, освітньо-виховним та ідеологічно-правовим. Результативність цих заходів безпосередньо залежить від стану соціально-економічного розвитку держави та умов збройного конфлікту, який різко загострив криміногенні чинники (масову міграцію, зруйнування соціальних зв'язків, зубожіння значної частини жіночого населення (с. 200–201 дисертації)).

Позитивно варто оцінити й розроблені підходи щодо спеціально-кримінологічного запобігання жіночій злочинності. Вони спираються на творче опрацювання прогресивного зарубіжного досвіду (зокрема, Великобританії, Канади, Шотландії, Швеції), спрямовані, серед іншого, на кримінологічну специфікацію засад гендерно-чутливого правосуддя, травма-інформованого підходу, альтернативних позбавленню волі покарань тощо.

Дослідження індивідуального рівня кримінально-превентивної практики розгорнуто щодо таких об'єктів профілактичного впливу: жінки з антигромадським способом життя; жінки-жертви тривалого домашнього насильства; жінки з попереднім кримінальним досвідом. Достатня увага приділяється і віктимологічному напрямку, кризовій підтримці жертв домашнього та гендерно зумовленого насильства.

В цілому висловлені пропозиції щодо наукового розуміння сучасного стану, особливостей детермінації та напрямів, підходів, заходів запобігання жіночій злочинності в Україні слід визнати слушними, обґрунтованими, в достатній мірі новаторськими й такими, що заслуговують на схвалення.

Таким чином, викладене дозволяє зробити висновок про те, що в дисертаційному дослідженні С. І. Пугач сформульовано і обґрунтовано достатню кількість інноваційних положень, які свідчать про вирішення важливої для кримінології проблеми підвищення ефективності запобігання жіночій злочинності в Україні.

Повнота викладу наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, в опублікованих працях. Результати дисертаційного дослідження С. І. Пугач відображені у 10 одноосібних наукових публікаціях, серед яких 5 статей опубліковані у наукових виданнях України, визнаних фаховими з юридичних наук (категорії «Б»), 1 одноосібний розділ в монографії, 4 праць апробаційного характеру.

Сформульовані у дисертації положення, висновки, рекомендації й пропозиції обґрунтовані дисертантом на підставі особистих досліджень у результаті опрацювання та аналізу відповідних наукових, нормативно-правових та емпіричних джерел.

Отже, можна вважати, що результати дисертації опубліковані достатньо повно.

Важливість для науки і практики протидії злочинності одержаних в дисертації результатів. Дисертація С. І. Пугач має теоретико-прикладний характер. Тому її значення може бути виявлене як у сфері подальших наукових досліджень, так і на практиці.

Основні наукові результати, отримані авторкою, можуть бути використані для подальшої розробки доктринальних проблем феномену і детермінації жіночої злочинності, особистості жінки, яка вчиняє кримінальне правопорушення. Практичне значення мають висновки і рекомендації авторки щодо рівнів, напрямів загальносоціального та спеціально-кримінологічного

запобігання, об'єктів запобіжного впливу в межах кримінально-превентивної діяльності, орієнтованої на деструкцію факторів жіночої злочинності. В цьому аспекті важливо акцентувати увагу на розроблених в дисертації методичних рекомендаціях щодо запобігання жіночій злочинності (додаток 3). Вони можуть бути корисними для підвищення ефективності діяльності різних органів і підрозділів Національної поліції України, прокуратури.

Рекомендації щодо використання одержаних автором дисертації результатів. Виходячи з викладеного вище, видається, що використання одержаних автором дисертації результатів може бути здійснено шляхом відповідної нормопроектної роботи. Зокрема, на основі положень дисертації в роботі вже розроблено проекти законів України «Про внесення змін до Кримінального кодексу України (щодо вдосконалення обставин, які пом'якшують покарання)», «Про внесення змін до Закону України «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей» (щодо соціально-психологічної реабілітації членів сімей військовослужбовців)». Ці законопроекти заслуговують на увагу та можуть бути рекомендовані до надсилання до Верховної Ради України для подальшого розгляду.

Дотримання вимог академічної доброчесності. Детальне опрацювання тексту дисертації С. І. Пугач не виявило ознак академічного плагіату, фальсифікації, фабрикації даних наукового дослідження. Використання результатів інших досліджень супроводжується посиланнями на відповідні джерела; статистичні відомості, наведені в дисертації, відповідають тим, що опубліковані офіційними розпорядниками статистичної інформації; методи обробки статистичної інформації є науковими, зроблені на підставі їх застосування висновки – репрезентативними.

Позитивно оцінюючи науково-теоретичну і практичну значимість дисертаційного дослідження С. І. Пугач, його наукову новизну та можливість використання пропозицій і рекомендацій для вдосконалення чинного законодавства, практики його застосування, системи протидії злочинності в цілому, необхідно зазначити, що робота не позбавлена окремих положень, які

в тій чи іншій мірі виявляються вразливими до критики, спонукають до дискусії, а саме:

1. Авторка допускає змішування двох рівнів криміногенної детермінації, коли, досліджуючи *детермінацію* жіночої злочинності, висновує, що «причини вчинення кримінальних правопорушень жінками зосереджені у поєднанні в особистості жінки негативних факторів біологічного (особливості протікання нейропсихічних процесів, що можуть мати генетичну основу та проявлятися у схильності до психопатичних реакцій) і соціального характеру (сукупність світоглядних установок і ціннісних орієнтацій жінки, які формуються під впливом найближчого соціального оточення)» (с. 204 дисертації). Очевидно, що особистісні фактори впливають на криміногенез. Проте такий вплив фіксується на рівні окремого кримінального правопорушення. На рівні ж масових соціальних практик діють дещо іншого роду причини та умови, які традиційно у вітчизняній кримінології прийнято пов'язувати із суспільними протиріччями.

2. В дисертації проводиться досить цікава думка про те, що «поєднання біологічного і соціального призводить до формування стану соціальної культури особистості неузгодженості волі та свідомості людини із законами соціальної природи, що проявляється як комплекс свавілля й ілюзій...» (с. 91, 145 дисертації). Використані у цьому судженні категорії, концепти відсилають до концепції юснатуралізму, природно-правової парадигми криміногенної детермінації, що розробляється академіком О. М. Костенком, здебільшого – в межах його наукової школи. Цілком можна погодитись із її використанням. Проте в межах опису методології дисертаційного дослідження посилання на неї відсутнє. У цьому вбачається деяка прогалина у визначенні загальної гносеологічної рамки наукового пошуку.

3. Потребує додаткової аргументації позиція дисертантки, відповідно до якої серед детермінант жіночої злочинності виділено такі, як низький рівень оплати праці і безробіття, зниження рівня та якості життя, корупцію (с. 3, 143 дисертації). Як видається, означені негативні чинники соціогенези є

загальними, спільними для всієї злочинності. Натомість пізнавальний сенс є у виділенні та фокусованому дослідженні специфічних, не притаманних іншим кластерам злочинності, факторів жіночої кримінальної активності.

4. В дисертації стверджується, що взаємозв'язок між причинами й умовами жіночої злочинності має діалектичний характер. В роботі це твердження подається як доведена авторкою обставина. Натомість саме діалектизм співвідношення криміногенних факторів, або їх іманентних якостей, не стає предметом аналізу. Якщо стати на позицію дисертантки, то слід визнати, що причини суперечать (тобто перебувають у відношенні протиріччя) умовам жіночої злочинності. У цьому сенс діалектичності. Можливо, так воно і є. Проте в самій роботі фокус уваги на цьому аспекті проблематики не зосереджено. Натомість більш вірогідно, що дисертантка прагнула підкреслити діалектичний характер самого детермінаційного комплексу жіночої злочинності як вияв суспільних протиріч, до візуалізації яких можливо застосувати відомі принципи і закони діалектичного детермінізму: принцип системності, діалектичного протиріччя, історизму, всезагального універсального зв'язку, рівноваги. Відтак існує потреба у додатковому поясненні авторського підходу щодо розуміння діалектичного характеру взаємозв'язку між причинами та умовами жіночої злочинності.

5. Викликають науковий інтерес встановлені та описані у дисертації кримінологічно значущі ознаки жінок, які вчиняють кримінальні правопорушення. Серед таких авторка виділяє: «емоційну нестійкість, схильність до афективних станів; низьку самооцінку; підвищену тривожність; схильність до маніпулятивної поведінки; імпульсивність; більш емоційне сприйняття життєвих труднощів та конфліктних ситуацій» (с. 4, 80, 115, 144 дисертації). Однак викладені судження вимагають, як видається, наведення додаткових аргументів, адже залишається поза презентованими результатами дослідження декілька суттєвих обставин, питань. Чи є перелічені ознаки специфічно притаманними саме жінкам з числа кримінальних правопорушників, а чи є вони загальними рисами, обумовленими статевою

приналежністю людини (набір загальних біологічно обумовлених особливостей жінок як таких, зокрема у старшій віковій групі)? Якщо дисертантка наполягає на їх специфічності, то чи здійснювалось дослідження у порівняльній контрольній групі жінок (які не вчиняли кримінальних правопорушень) на предмет цих же психологічних характеристик? Чи можливо зазначені уніфіковані характеристики застосувати до різних кримінологічних типів жінок, які вчиняють кримінальні правопорушення (насильницькі, корисливі; випадкові, ситуативні, злісні тощо)? Відповіді на ці питання здатні посилити аргументованість викладених в роботі висновків щодо особистісних кримінологічно значущих рис жінок, які вчиняють кримінальні правопорушення.

6. В дисертації висловлюються пропозиції щодо змін і доповнень до Закону України «Про запобігання домашньому насильству». Змістовно вказані пропозиції представляють науковий інтерес та можуть бути взяті за основу при подальшому обговоренні можливих варіантів удосконалення законодавства у сфері протидії домашньому насильству. Водночас варто було б бути більш точним при формулюванні назви відповідного нормативно-правового акту, дотримати відповідності чинній його редакції.

Наведені зауваження і питання у своїй більшості мають дискусійний характер та в цілому не знижують якості здійсненого С. І. Пугач дослідження. Це дає підстави для **головного висновку**: дисертація за темою «Кримінологічна характеристика та запобігання жіночій злочинності» відповідає сучасним вимогам, які пред'являються до робіт такого рівня, зокрема й тим, що передбачені Порядком присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії (затвердженим постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44, зі змінами та доповненнями), є завершеною кваліфікаційною науковою роботою у галузі знань 08 «Право», за спеціальністю 081 «Право». Вона містить отримані особисто наукові результати – системне та обґрунтоване вирішення

важливої наукової проблеми, що полягає у розробці інформаційної моделі стану, поясненні особливостей детермінації жіночої злочинності, а також розробленні на цій основі перспективних рекомендацій і пропозицій щодо удосконалення запобігання кримінальним правопорушенням, вчинюваним жінками. Її авторка – Світлана Іванівна Пугач – оволоділа методологією наукового дослідження та заслуговує на присудження ступеня доктора філософії з галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право».

Офіційний опонент –

завідувач кафедри

кримінального права і кримінології

навчально-наукового інституту № 1

**(підготовки фахівців для органів досудового
розслідування Національної поліції України)**

**Харківського національного
університету внутрішніх справ**

доктор юридичних наук, професор

Юрій ОРЛОВ